

**Ба Шӯрои диссертатсионии 6D.KOA-018-и
назди Донишгоҳи миллии Тоҷикистон
(734025, ш. Душанбе, хиёбони Рӯдакӣ, 17)**

ТАҚРИЗИ

муқарризи расмӣ ба диссертатсияи Майнусова Зарнигор Маҳмудовна дар мавзӯи «Танзими ҳуқукии савдои фосилавии мол ва хизматрасонӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон», ки барои дарёфти дараҷаи илмии номзоди илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯйи ихтисоси 12.00.03 – Ҳуқуқи граждани; ҳуқуқи соҳибкорӣ; ҳуқуқи оилавӣ; ҳуқуқи байналмилалӣ хусусӣ (илмҳои ҳуқуқшиносӣ) пешниҳод шудааст.

Мутобиқати диссертатсия ба ихтисос ва самти илм, ки аз рӯйи он диссертатсия ба ҳимоя пешниҳод шудааст.

Диссертатсияи Майнусова Зарнигор Маҳмудовна дар мавзӯи «Танзими ҳуқукии савдои фосилавии мол ва хизматрасонӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон», ки барои дарёфти дараҷаи илмии номзоди илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯйи ихтисоси 12.00.03 – Ҳуқуқи граждани; ҳуқуқи соҳибкорӣ; ҳуқуқи оилавӣ; ҳуқуқи байналмилалӣ хусусӣ, ки аз рӯйи он ба Шӯрои диссертатсионӣ мувофиқи фармоиши Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 7 январи соли 2022, таҳти № 16/шд ҳуқуқи қабули диссертатсияҳо барои ҳимоя дода шудааст, мутобик мебошад.

Мубрамии мавзӯи таҳқиқот.

Дар асоси Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи ҳимоя ва дастгирии давлатии соҳибкорӣ” аз 26 июли соли 2014, № 1107 соҳибкорӣ - фаъолияти мустақили ба таваккал амалишавандаи шахсони бо тартиби муқаррарнамудаи қонунгузори Ҷумҳурии Тоҷикистон ба қайди давлатӣ гирифташудае, ки барои ба даст овардани фоида аз истифодаи молу мулк, истехсол, фурӯши мол

(ичрои кор ё хизматрасонӣ) равона шудааст. Як шакли соҳибкорӣ савдои фосилавии мол ва хизматрасонӣ мебошад, ки бо истифода аз шабакаҳои иттилоотӣ ва телекоммуникатсионӣ амалӣ карда мешавад. Дар робита ба рушди савдои электронӣ дар Тоҷикистон зарурати фароҳам овардани дастгирии мувофиқи қонунгузорӣ ҳамчун як шакли мушаххаси фаъолияти соҳибкорӣ ба миён меояд. Дар ҳамин ҳол, тавре ки таҳлили қонунгузорӣ нишон дод, меъёрҳои ҳуқуқии танзимкунандаи савдои фосилавии мол ва хизматрасонӣ дар кишвар бо стратегияи ягонаи дастгирии қонунгузорӣ барои ин шакли мушаххаси фаъолияти соҳибкорӣ мукамал нестанд. Мушкилоти танзими ҳуқуқӣ бо тавсеаи истифодаи шабакаҳои иттилоотӣ ва телекоммуникатсионӣ дар савдо, ҷаҳонишавии муносибатҳои савдо ва бо он вобаста аст, ки меъёрҳои ҳуқуқии танзими савдои фосилавии мол ва хизматрасонӣ бидуни ба назар гирифтани имкониятҳои технологияҳои муосири илмию иттилоотию коммуникатсионӣ таҳия шудаанд.

Тадқиқоти диссертатсионии Майнусова Зарнигор Маҳмудовна дар мавзӯи «Танзими ҳуқуқии савдои фосилавии мол ва хизматрасонӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» ба яке аз масъалаҳои муҳим танзими ҳуқуқии савдои фосилавии мол ва хизматрасонӣ бахшида шуда, саривактӣ, муҳим ва дорои аҳамияти назариявӣ амалӣ арзёбӣ мегардад. Он дар кафедраи ҳуқуқи соҳибкорӣ ва байналмилалии факултети ҳуқуқшиносии Донишгоҳи давлатии ҳуқуқ, бизнес ва сиёсати Тоҷикистон омода гардида, якчанд маротиба дар ҷаласаҳои кафедраи мазкур мавриди муҳокима қарор гирифтааст.

Диссертатсияи Майнусова Зарнигор Маҳмудовна бонизом ва дар сатҳи баланди мантиқию илмӣ таҳия гардида, андешаҳои илмӣ оид ба танзими ҳуқуқии савдои фосилавии мол ва хизматрасонӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ва андешаҳои илмӣ оид ба мукамалгардонии меъёрҳои қонунгузорию маданӣ ва соҳибкоро фарогир мебошад.

Муаллиф дуруст қайд менамояд, ки: “Савдои фосилавӣ ҳамчун як шакли фаъолияти хоҷагӣ дар соҳаҳои ҳаёти ҳаррӯзаи шаҳрвандон торафт бештар қувват мегирад. Афзоиши босуръати таъсири технологияҳои нав ба рушди иқтисодии Тоҷикистон ба пайдоиши шаклҳои нави савдои молҳо (хизматҳо) мусоидат кард, зеро субъектҳои соҳибкорӣ бо мақсади ташкили фаъолияти рақобатпазир ва ҷавобгӯ ба талаботи бозор роҳҳои гуногунро меҷӯянд. Технологияҳои имрӯза чунон босуръат рушд мекунанд, ки давлатҳо қудрат надоранд, ки ба чунин рушд воқуниш нишон диҳанд ва онҳоро дар сатҳи қонунгузорӣ танзим кунанд. Дар баробари ин, бо мақсади танзими дурусти ҳуқуқии ҳар як соҳа, пеш аз ҳама, бояд дастгоҳи концептуалиро, ки асоси танзими ҳуқуқӣ мебошад, дар асл муайян мекунанд, ки чиро ва бо чӣ танзим карда мешавад ва бо ёрии он маълумоти илмӣ ҳозиразамон тафсир карда мешавад” (Саҳ.23).

Чӣ тавре аз мазмуну муҳтавои диссертатсия ва автореферат маълум мегардад, муаллиф барои расидан ба ҳадафҳои таҳқиқот дар назди худ вазифаҳои зеринро гузоштааст: таҳлилу барасии савдои фосилавии мол ва хизматрасонӣ ҳамчун падидаи иқтисодӣ ва ҳуқуқӣ; муайян намудани махсусияти қонунгузори танзимкунандаи савдои фосилавии мол ва хизматрасонӣ; тадқиқи иштирокчиёни муносибатҳои ҳуқуқӣ дар баҳши савдои фосилавии мол ва хизматрасонӣ; омӯзиши шартномаҳо дар баҳши савдои фосилавии мол ва хизматрасонӣ; муайян намудани ҷавобгарии маданӣ барои вайрон кардани муқарароти қонунгузорӣ дар баҳши савдои фосилавии мол ва хизматрасонӣ; коркарди пешниҳодҳо барои мукамал гардонидани қонунгузорӣ дар баҳши мазкур (Саҳ. 8-9).

Сохтори рисола. Муаллиф дар доираи ду боб ва панҷ зербоб ба пуррагӣ тавонистааст, ки ба ҳадафу вазифаҳои дар назди худ гузошта ноил гардад. Боби якуми диссертатсия – «Тавсифи умумии танзими ҳуқуқии савдои фосилавии мол ва хизматрасонӣ» буда, аз ду зербоб

иборат мебошад. Муаллиф дар боби мазкур ба таври дақиқ, асоснок ва ҳаматарафа савдои фосилавии мол ва хизматрасонӣ ҳамчун падидаи иқтисодӣ ва ҳуқуқӣ, қонунгузори танзимкунандаи савдои фосилавии мол ва хизматрасони ро мавриди таҳлил қарор дода, ибрози андеша намудааст, ки аксари муаллифон ба ин ақида содиқанд, ки тичорати электронӣ фуруши маҳсулоти моддӣ ва ғайримоддӣ ба таври электронӣ мебошад. Таносуби мафҳумҳои "тиҷорати электронӣ" ва "савдои электронӣ" робитаи наздики онҳоро нишон медиҳад. Бояд кайд кард, ки дар соҳаи ҳуқуқшиносӣ ин мафҳумҳо як маъно доранд ва аксари мушкилот барои фаҳмиши онҳо ҷанбаҳои забони тарҷумаи истилоҳи "тиҷорати электронӣ" аз забони англисӣ мебошанд, ки мафҳуми "e-commerce" маъмултарин аст. Дар асоси таҳлил муайян карда шуд, ки савдои фосилавӣ як намуди нави фаъолиятест, ки дар натиҷаи интиқоли фаъолияти хоҷагӣ ба шабакаи глобалии иттилоотӣ ва коммуникатсионӣ ба вуҷуд омадааст. Муайян кардани моҳият, хусусиятҳо ва афзалиятҳои савдои фосилавӣ нисбат ба савдои анъанавӣ асоси ташаккули дастгоҳи концептуалии ин соҳа гардид ва имкон дод, ки бо рушди ҷомеаи иттилоотӣ интернет барои татбиқи он воситаи асосии калидӣ гардидааст (Саҳ.27,29).

Дар тафовут аз Тоҷикистон дар Русия Қоидаҳои фуруши мол хангоми усули фосилавии фуруши мол аз руи шартномаи хариду фуруши чаканақбул гардидааст, ки хангоми фуруши мол ба таври фосилавӣ фурушанда вазифадор аст бо ҳар шахсе, ки нияти хариди молро тибқи шартҳои оферта изҳор кардааст, шартномаи хариду фуруши чакана бандад. Уҳдадорихои фурушанда оид ба додани мол ва дигар уҳдадорихои вобаста ба додани мол аз лаҳзаи гирифтани хабари истеъмолкунанда дар бораи нияти бастанӣ шартномаи хариду фуруши чакана ба миён меояд, ба шарт ки дар пешниҳоди фурушанда шартҳои дигаре дар бораи бастанӣ шартномаи хариду фуруши чакана пешбинӣ нагардида бошад. Шартномаи хариду фуруши чакана аз лаҳзаи ба

истеъмолкунанда додани пули нақд ё қвитансияи фурӯш ё дигар хуччати тасдиқкунандаи пардохти мол ё аз лаҳзаи гирифтани хабар аз истеъмолкунанда дар бораи нияти бастанӣ шартнома басташуда хисобида мешавад. Дар шартномаи хариду фурӯши чакана муқаррароти он талабот ба фурӯшанда дар бораи зарурати ба харидор пешниҳод кардани маълумот дар бораи хосиятҳои асосии истеъмолии мол ва суроғи (маҳалли чойгиршавии) фурӯшанда, дар бораи маҳалли истеҳсоли мол, номи пурраи фурӯшанда, дар бораи нарх ва шартҳои хариди мол, дар бораи тахвил, вақт, хизматрасонӣ, мӯҳлати нигоҳдорӣ ва мӯҳлати кафолат, дар бораи тартиби пардохти мол, инчунин дар он даврае, ки пешниҳоди бастанӣ шартнома эътибор дорад, пешбинӣ менамоянд. Масалан хангоми фурӯши фосилавӣ бо истифода аз шабакаи иттилоотию телекоммуникатсионии «Интернет» (минбаъд – «Интернет») ва (ё) барномаҳои компютерҳои электронӣ, фурӯшанда ба истеъмолкунанда тасдиқи бастанӣ шартномаи хариду фурӯши чаканаро пешниҳод менамояд. Шартҳои оферта, ки шартҳои асосии ҳамин шартномаро дар бар мегирад, гирифтани хабар аз истеъмолкунанда дар бораи нияти бастанӣ шартномаи хариду фуруши чакана аст. Дар ин тасдиқ бояд рақами фармоиш ё усули дигари муайянкунии фармоиш, ки ба истеъмолкунанда имкон медиҳад маълумотро дар бораи шартномаи хариду фурӯши чаканай басташуда ва шартҳои он дошта бошад, дар бар гирад. Фурӯшанда ё шахси ваколатдори ӯ ҳуқуқ дорад истеъмолкунандаеро, ки шартномаи хариду фурӯши чакана бастааст, бо усули фосилавии фурӯши мол бо моли харидашуда то ба истеъмолкунанда додани он шинос шавад (Саҳ. 74-75).

Боби дуюми диссертатсия «**Махсусияти муносибатҳои ҳуқуқӣ оид ба савдои фосилавии мол ва хизматрасонӣ**» номгузорӣ шуда, аз се зербоб иборат мебошад. Муаллиф дар ин қисмат бештар ба иштирокчиёни муносибатҳои ҳуқуқӣ дар баҳши савдои фосилавии мол

ва хизматрасонӣ, шартномаҳо дар баҳши савдои фосилавии мол ва хизматрасон, ҷавобгарии маданӣ барои вайрон кардани муқаррароти қонунгузорӣ дар баҳши савдои фосилавии мол ва хизматрасонӣ диққат дода аст, ки барои баррасии проблемаҳои ҷойдошта муҳим мебошад. Ё баён менамояд, ки дар доираи савдои фосилавӣ ҷонибҳои муомилоти электронӣ дар фазои электронӣ амалҳоеро анҷом медиҳанд, ки ба муқаррар кардан, тағйир додан ё қатъ кардани ҳуқуқи ӯҳдадорихои граҷданӣ нигаронида шудаанд. Сарфи назар аз он, ки ин амалҳо дар шабакаҳои иттилоотӣ ва телекоммуникатсионӣ бо ёрии алгоритмҳои махсус сурат мегиранд, табиати ҳуқуқии онҳо бетағйир боқӣ мемонад ва аз ин рӯ, ҷорӣ намудани таърифҳои наво, ки махсус ба тафсири мафҳуми «тараф дар электроника» нигаронида шудаанд, зарурат надорад. Ҳамин тариқ, ҷониб дар муомилоти электронӣ, инчунин иштирокчии аҳде, ки дар шакли классикӣ (ғайриэлектронӣ) баста шудааст, вобаста ба хусусияти ҳуқуқии муносибатҳои ҳуқуқӣ шахси ҳуқуқӣ (қобилиятнок) - фурӯшанда, харидор, молрасон, фармоишгар, пудратчӣ, иҷрокунанда ва ғайра мебошад. Ҳамзамон, ба таври алоҳида баррасии дигар иштирокчиёни савдои фосилавӣ - "оператори муҳити электронӣ барои татбиқи равандҳои электронии тиҷорат" тавсия дода мешавад. Меъёри умумии тавсифкунандаи ин иштирокчиён аз он иборат аст, ки онҳо нисбат ба ҷонибҳои муомилот вазифаҳои техникӣ иҷро мекунанд, зеро бо мақсади таъмини имкони фароҳам овардани муҳити электронӣ барои татбиқи равандҳои электронии қор, онҳо дорои салоҳиятҳои шабеҳ мебошанд ва аз ин рӯ тавсия дода мешавад, ки мақоми ҳуқуқии онҳоро бо таъминкунандаи хостинг баррасӣ намояд (Саҳ. 101-102).

Ба андешаи муаллиф қулли шартномаҳо, ки дар дар баҳши савдои фосилавии мол ва хизматрасонӣ баста мешаванд ба ду гурӯҳ бо назардошти шартномаҳои муқаррарнамудаи Кодекси маданияи Ҷумҳурии Тоҷикистон тақсим мешаванд: 1. Шартномаи хариду

фурӯши чакана (Боби 35, моддаҳои 560-572). 2. Шартномаи хизматрасонии музднок (Боби 43, моддаҳои 864-859). Аммо онҳо ба муқаррароти моддаи 566 Кодекси маданияи Ҷумҳурии Тоҷикистон бояд муҳолиф набошанд. Яъне тарафҳо метавонанд оид ба фурӯши мол тибқи намуна (тасвир, феҳраст ва ғайра) шартномаи хариду фурӯши чаканаро ба имзо расонанд. Агар дар қонунгузорӣ ё шартнома тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, чунин шартнома аз лаҳзаи расидани бор ба ҷойи дар шартнома зикргардида ва агар ҷойи супоридани мол дар шартнома зикр нагардида бошад, аз лаҳзаи расондани бор ба маҳалли истиқомати шахси воқеӣ ё маҳалли ҷойгиршавии шахси ҳуқуқӣ иҷрогардида ба ҳисоб меравад. Харидор, бо шарт ба фурӯшанда ҷуброн намудани хароҷоти оқилонае, ки бо анҷом додани амали дахлдор оид ба иҷрои шартнома сарф намудааст, метавонад то додани мол аз иҷрои шартномаи хариду фурӯши чакана даст кашад. Дар боби 35 Кодекси маданияи Ҷумҳурии Тоҷикистон (моддаҳои 521 - 626) хусусиятҳои намудҳои алоҳидаи шартномаи хариду фурӯш муайян шудааст. Мувофиқи қисми 1 моддаи 523 ҳамин Кодекс «Ба сифати мол дар шартномаи хариду фурӯш бо риояи қоидаҳои моддаи 137 ҳамин Кодекс ҳама гуна ашё шуда метавонад». Моддаи 522 ҳамин Кодекс муайян кардааст, ки «Шакли шартномаи хариду фурӯшро ҳамин Кодекс ва қонун муайян менамояд». Дар танзими хариду фурӯши чакана шаклҳои гуногуни фурӯши мол ошкор намудан мумкин аст. Дар моддаи 563 фурӯши мол бо истифодаи воситаҳои худкор (роботҳо ва воситаҳои дигари автоматикунонишуда) ва тавассути тасвир, феҳраст ва ғайра (моддаи 566 ҳамин Кодекс) эътироф шудааст. Тасвири мол дар ин маврид бо истифодаи шабакаҳои иттилоотию коммуникатсионӣ ва расмиёти электронӣ амалӣ карда мешавад. Масъалаҳои дигари фурӯши мол бо истифодаи шабакаҳои иттилоотию коммуникатсионӣ ва иҷрои расмиёти электронӣ дар Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи савдои

электронӣ» аз 24. 12 соли 2022, № 1921 танзим шудааст. Савдои ашёи инфиродан муайян ва ё хизматрасонии музднок бо истифодаи шабакаҳои иттилоотию коммунакатсионӣ, барномаҳои компютерӣ ва иҷрои расмиёти электронӣ маънои фурӯши фосилавии молро дорад. Ҷъне харидор ва фурӯшанда дар як ҷой (мағоза, тарабхона ва дигар нуқтаҳои савдо) қарор надоранд, фурӯши молро низомҳои (барномаҳои) автоматикунонии иттилоотӣ (агентҳои электронӣ – electronic agents) анҷом медиҳанд. Дар савдои мазкур харидор ашёи интихобкардаашро дар навор, тасвир ё сабти аудиовизуалӣ мебинад. Ҳангоми бастанӣ шартномаи фосилавии хариду фурӯши чакана ё шартномаи хизматрасонии муздноки фосилавӣ тарафҳо алоқаи бевоситаи шахсӣ надоранд. Ин шартномаҳо дар мағозаҳои интернетӣ, мағоза дар диван, ҳангоми маркетинги телевизионӣ баста мешаванд, ё чунин фурӯш дар шабакаҳои иҷтимоӣ (офертаи умумӣ ё инфиродӣ) анҷом дода мешаванд. Аҳамияти рушди усулҳои нави фурӯш ва хариди чакана бо афзоиши босуръати таъсири технологияҳои нав ба дурнамои иқтисодии кишварҳои муосир пешакӣ муайян карда мешавад. Ҷаҳон ба давраи "иқтисоди зеҳнӣ" ё "иқтисоди дониш" ворид шудааст, ки дар он манбаъҳои асосии некӯаҳволӣ ва омилҳои пешбари истехсолот навоарӣ ва инчунин дастовардҳои эҷодии одамон мебошанд (Саҳ. 118-119).

Муаллиф таъкид намудааст, ки Вақте ки фурӯшанда ва харидор дар масофаи каме аз ҳамдигар қарор доранд, аввалин коре, ки харидор бояд анҷом диҳад, молро ба фурӯшанда интиқол медиҳад. Ғайр аз он, фурӯшанда бояд моли ба ӯ додасударо барои камбудихо тафтиш кунад, моли хушсифатро ба харидор омода ва фириштад. Ҷамаи ин амалҳо, сар карда аз фиришодани мол ба мизочон, муддати хеле тӯлонӣ доранд. Дар ин ҳолат, қоидаҳои гуногун нисбати он бояд татбиқ карда шаванд. Ба андешаи мо, барои рафъи камбудихо як давраи қатъии муайяншударо муқаррар кардан лозим аст ва оғози

чараёни давра на хамчун лаҳзае эътироф карда мешавад, ки харидор камбудихои молро, ки мафҳуми нисбӣ аст, вале лаҳзае, ки моли нуксондор ба фурушанда фиристода мешавад. Квитансияи ташкилоте, ки молро барои таҳвил қабул кардааст, далели фиристодани мол аз ҷониби харидор хоҳад буд. Харочоти интиқол бояд аз ҷониби фурушанда сурат гирад. Дар банди 2-и моддаи 20 Қонун дар бораи хифзи ҳуқуқи истеъмолкунандагон сабт шудааст: “фурушанда вазифадор аст, ки дар мавриди моли дарозмуддат дар ҳолати таъмир ва ҳангоми пешниҳоди ин талабот аз ҷониби харидор дар давоми се рӯз ба харидор пешниҳод намояд. Бо молҳои пойдор бо ҳосиятҳои асосии истеъмоли ройгон, расонидани онро аз ҳисоби худ таъмин менамояд”. Аён аст, ки дар доираи савдои фосилавӣ иҷрои ин меъёр ҳам аз нуктаи назари риоя кардани мӯҳлатҳо ва ҳам аз нуктаи назари ташкили савдо душвор аст. Масъалаи мӯҳлати иваз кардани молҳои дорои сифати нокифоя камтар ҷолиб аст. Дар банди 1 -и моддаи 21 Қонун дар бораи хифзи ҳуқуқи истеъмолкунандагон муқаррар карда шудааст: “барои аз ҷониби фурушанда (истеҳсолкунанда, ташкилоти ваколатдор ё соҳибкори инфиродӣ ваколатдор, воридкунанда) иваз кардани моли дорои сифати номувофиқ, аз санаи муқарраршуда 7 рӯз муқаррар карда мешавад. Талаботи истеъмолкунанда ва агар назорати иловагии сифати чунин мол аз ҷониби фурушанда талаб карда шавад - 20 рӯз аз рӯзи пешниҳоди ин талабот. Агар фурушанда ҳангоми пешниҳоди талабот моли барои иваз кардан мавҷуд набошад, иваз бояд дар давоми як моҳ аз рӯзи пешниҳоди чунин талабот анҷом дода шавад; агар барои иваз кардани мол зиёда аз ҳафт рӯз лозим шавад, пас бо талаби истеъмолкунанда фурушанда дар давоми се рӯзи пас аз дархост дар бораи иваз кардани мол ӯҳдадор аст ба истеъмолкунанда ройгон барои истифодаи муваққатӣ диҳад. дар давраи иваз кардани молҳои дарозмуддат бо ҳосиятҳои асосии истеъмоли, таъмини расонидани онро аз ҳисоби худ. Дар доираи савдои фосилавӣ,

фурӯшанда аслан имкони иваз кардани молро дар мӯҳлати муқарраршуда надорад, ҳамон тавре, ки ройгон ба харидор барои истифодаи муваққатӣ ба мӯҳлати иваз кардани моли пойдор дар давоми се рӯз дода мешавад". Хулосаҳои дар боло зикргардидаро зарур мешуморем, ки барои бартараф кардани камбудии фурӯши фосилавӣ (45 рӯз аз лаҳзаи фиристодани мол ба фурӯшанда (истеҳсолкунанда, ташкилоти ваколатдор ё соҳибкори ваколатдори инфиродӣ, воридкунанда)) ва иваз кардани мӯҳлатҳои қатъии муайяншуда зарур аст, молҳои дорои сифати нокифоя (30 рӯз аз рӯзи гирифтани он ва агар зарурати назорати иловагии сифати ин мол аз ҷониби фурӯшанда (истеҳсолкунанда, ташкилоти ваколатдор ё соҳибкори ваколатдори инфиродӣ, воридкунанда) - 45 рӯз аз рӯзи гирифтани он молҳо) (Саҳ.163-165).

Асоснокии хулосаю пешниҳодҳо. Диссертатсия кори анҷомёфтаи илмӣ-тахассусӣ буда, натиҷаи он барои рушди илм, қонунгузорӣ ва амалияи ҳуқуқи маданӣ ва ҳуқуқи соҳибкорӣ созгор мебошад.

Таҳлили диссертатсия, ақидаҳо, нуқтаҳои илмӣ, хулосаҳо, мафҳумҳои илмӣ, мушкилоти қонунгузорӣ, ки аз ҷониби муаллиф пешкаш шудаанд, таҳлили андешаҳои илмӣ, муайян намудани мавқеи хеш дар раванди ҳалли вазифаҳои дар назди худ гузошташуда, асосноккунии нуқтаҳои илмӣ ва хулосаҳо бо истифода аз доираи кофӣ маводи илмӣ, таҷрибаи амалӣ аз он шаҳодат медиҳанд, ки диссертатсия мустақилона навишта шудааст.

Диссертатсия ягонагии дохилӣ дорад. Сохтори диссертатсия тибқи мақсад ва вазифаҳои он, инчунин, талаботи таҳқиқоти муттасил ва мантиқӣ интиҳоб карда шудааст. Бобҳо ва зербобҳои диссертатсия бо дарназардошти таҳқиқи мантиқӣ тибқи усули илмии гузариш ба мафҳумҳои умумӣ ва мушаххас, пайдарҳам таҳлил намудани қонунгузорӣ муайян карда шудааст.

Нуқтаҳои илмии диссертатсия ва натиҷаҳои илмӣ, ки дар охири

бобҳо ва зербобҳо, инчунин, хулосаи кор ифодаи худро ёфтаанд, аз сахми шахсии муаллиф дарак медиҳанд. Дар баробари ин сахми шахсии муаллифи диссертатсия ба сатҳи навгонии илмии диссертатсионӣ, нуктаҳои илмие, ки ба ҳимоя пешниҳод мешаванд, маърузаҳо дар семинарҳои назариявӣ ва конференсияҳои илмӣ-амалӣ, мақолаҳои илмӣ тасдиқ карда мешавад. Ҳамзамон тарзи навишт, масъалагузорӣ ва услуби диссертатсия аз сахми шахсии муаллифи диссертатсия гувоҳӣ медиҳанд.

Таълифоти натиҷаҳои таҳқиқот дар нашрияҳои илмӣ. Мухтавои асосии диссертатсия дар 2 монография, 12 мақолаҳои илмӣ дарҷ шудаанд, ки аз ин шумора 5 мақола дар мақолаҳои тақризшавандаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон тавсиянамуда ба чоп расидаанд. Хулоса, натиҷа ва нуктаҳои асосии диссертатсия дар мақолаҳои ба нашррасида инъикос ёфтаанд. Оид ба мавзӯи таҳқиқоти диссертатсия муаллиф дар чандин семинар, конференсияҳои илмӣ-назариявӣ ва илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ ва байналмилалӣ бо маърузаҳо баромад намудааст.

Муаллиф дар чараёни таҳқиқоти диссертатсионӣ ба муаллифон ва манбаи иқтибоси мавод ишора менамояд. Натиҷаҳои таҳқиқоти диссертатсионӣ, аз ҷумла нуктаҳои илмӣ, ки ба ҳимоя пешкаш шудаанд, заминаи кофӣ ва бозътимоди назариявӣ ва методологӣ доранд. Асосҳои назариявии таҳқиқоти диссертатсиониро асарҳои илмии муҳаққиқони ватаниву хориҷӣ оид ба ҷанбаҳои гуногуни танзими ҳуқуқии савдои фосилавии мол ва хизматрасонӣ дар Тоҷикистон ва пажӯҳишҳои соҳавӣ, ки ба падидаи мазкур бахшида шудаанд, ташкил медиҳанд.

Мавриди зикр аст, ки таҳқиқоти диссертатсионии алоҳида дар ин самт дар Ҷумҳурии Тоҷикистон то ҳол анҷом дода нашудааст. Бештари ҷанбаҳои гуногуни проблемаи савдои фосилавии мол ва хизматрасонӣ дар маҷмӯъ ҳануз коркард карда нашудаанд. Диссертатсияи мазкур ба баргараф намудани ин ҳолигӣ дар илми

ҳуқуқшиносии тоҷик равона гардидааст.

Дар диссертатсия усулҳои умумӣ-илмӣ ва махсуси илмӣ, ба мисли диалектикӣ, мантиқӣ-забонӣ, омӯрӣ, шаклӣ-ҳуқуқӣ, муқоисавӣ-ҳуқуқӣ, таърихӣ-ҳуқуқӣ ва ғайра истифода шудаанд.

Тавассути усули диалектикӣ ташаккул ва инкишофи заминаҳои ҳуқуқии савдои фосилавии мол ва хизматрасонӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон мавриди пажӯҳиш қарор дода шуда, шароити таърихӣ ва дигар омилҳое, ки ба ташаккул ва инкишофи қонунгузори бахши савдои фосилавии мол ва хизматрасонӣ мусоидат намудаанд, муайян карда шудааст. Дар заминаи усули мантиқӣ-забонӣ истилоҳ ва ибораҳои мавҷуда оид ба муқаррарномаҳои мафҳуми савдои фосилавии мол ва хизматрасонӣ таҳлил гардида, истифодаи истилоҳи ягонаи аз нигоҳи мантиқӣ ва забонӣ дуруст, пешниҳод карда шудааст. Ҳамзамон, тавассути усули мантиқӣ-забонӣ савдои фосилавии мол ва хизматрасонӣ таҳқиқ шуда, воқеияти амалишавии он дар замони муосир инъикос гардидааст. Дар раванди таҳқиқи танзими ҳуқуқии савдои фосилавии мол ва хизматрасонӣ бо истифода аз усули омӯрӣ шумораи субъектони савдои фосилавии мол ва хизматрасонӣ ва ҳолатҳои ҳимояи ҳуқуқи онҳо муайян гардидааст. Дар заминаи усули шаклӣ-ҳуқуқии савдои фосилавии мол ва хизматрасонӣ ҳамчун падидаи сирф ҳуқуқӣ баррасӣ шуда, мафҳум ва унсурҳои таркибии он муайян карда шудааст. Инчунин, тавассути усули шаклӣ-ҳуқуқӣ қонунгузори амалкунандаи ҚТ ва давлатҳои хориҷӣ, санадҳои байналмилалӣ мавриди омӯзиш қарор гирифтааст. Тавассути усули муқоисавӣ-ҳуқуқӣ қонунгузори ҚТ, санадҳои меъёрии ҳуқуқии давлатҳои хориҷӣ ва санадҳои ҳуқуқии байналмилалӣ дар бахши савдои фосилавии мол ва хизматрасонӣ омӯхта шуда, шабоҳат ва тафовут миёни онҳо муайян гардидааст. Усули таърихӣ-ҳуқуқӣ имконият фароҳам намуд, то мавзӯи рисола на танҳо ҳамчун падидаи муосири ҳуқуқӣ, балки чун падидаи таърихӣ низ омӯхта шавад. Дар

натичаи таҳлили таърихӣ-ҳуқуқии мавзӯи рисола муайян гардид, ки дар замони истиқлоли давлатӣ танзими савдои фосилавии мол ва хизматрасонӣ 3 марҳилаи таърихро пушти сар намудааст. Усулҳои ишорашуда дар якҷоягӣ имконият фароҳам оварданд, то мавзӯи таҳқиқшаванда ҳамаҷониба, пурра ва объективона омӯхта шуда, вазифаҳои гузошташуда ҳалли худро пайдо намоянд.

Диссертатсияи мазкур нахустин пажӯҳиши мукаммали илмӣ оид ба танзими ҳуқуқии савдои фосилавии мол ва хизматрасонӣ дар кишвар ба ҳисоб меравад. Дар диссертатсия тамоми ҷанбаҳои ҳуқуқии савдои фосилавии мол ва хизматрасонӣ ба таври комил мавриди таҳқиқ қарор гирифтааст.

Нуктаҳои илмӣ ва хулосаҳое, ки дар диссертатсия пешкаш шудаанд, аз лиҳози илмӣ-методологӣ бо истифода аз ақидаҳои маъмулӣ дар илм пазируфташуда, дар робита бо қонунгузорӣ ва таҷрибаи ҳуқуқӣ исбот карда шудаанд. Онҳо дар муқоиса бо нуктаҳои илмӣ ва хулосаҳое, ки дар илм истифода мешаванд, нағзони илмӣ доранд.

Аҳамияти натиҷаҳои илмӣ барои назария ва амалия, тавсияҳо барои истифодаи онҳо. Маводи таҳқиқотро метавон барои баланд бардоштани маърифати ҳуқуқии аҳоли, соҳибкорон, тақмили қонунгузорӣ, амалияи судӣ, бурдани таҳқиқдотҳои нави илмӣ истифода намуд. Инчунин, маводи дар рисола овардашударо метавон хангоми гузаронидани дарсҳои лексионӣ ва курсҳои махсус оид ба ҳуқуқи маданӣ, ҳуқуқи соҳибкорӣ истифода намуд.

Эродҳо ба мазмун ва шакли диссертатсия:

1. Дар нағзони якум муаллиф қайд менамояд, ки: “Хусусияти асосии савдои фосилавӣ дар он аст, ки он бо тарзи фосилавӣ тибқи шартномаи хариду фурӯши чакана дар асоси шиносии харидор бо тавсифи моле, ки фурӯшанда дар каталогҳо, брошюраҳо, буклетҳо пешниҳод кардааст ё дар аксҳо ё бо почта, шабакаҳои

телекоммуникатсионӣ, инчунин бо тарзҳои дигаре, ки имконияти шиносии бевоситаи харидор бо молро тақозо мекунад, пешниҳод мегардад. Ин масофаи априорӣ дар баъзе ҳолатҳо боиси норозигии харидори мол ва баъзан сабаби даъвоҳои судӣ мегардад” (Саҳ. 12). Аммо зикр намудан ба маврид аст, ки муаллиф мафҳуми “масофаи априорӣ”-ро дар бахши савдои фосилавии мол ва хизматрасонӣ муайян накардааст.

2. Дар саҳифаи 155 диссертасия муаллиф ибраз менамояд, ки: “Хулоса карда мешавад, ки талаботи асосӣ барои ҳама гуна амалиёт дар Ҷумҳурии Чех ва Словакия риояи қатъии мундариҷа ва ҳадафҳои онҳо бо ахлоқи хуб ва қонун мебошад. Аз ин рӯ, муомилоте, ки хилофи ахлоқи нек ва қонун аст, беътибор доништа мешавад”. Лек муаллиф нақши ахлоқи хубро дар рушди танзими ҳуқуқии савдои фосилавии мол ва хизматрасонӣ бо далел исбот накардааст.

Бояд таъкид намуд, ки эродҳое, ки дар боло зикр шудаанд, аз лиҳози илмӣ баҳснок мебошанд ва ба мазмуни умумии диссертасия таъсири манфӣ намерасонанд.

Мувофиқати автореферат ба муҳтавои диссертасия. Автореферат ба муҳтавои диссертасия мувофиқат дорад. Дар автореферат натиҷаҳои асосии таҳқиқоти диссертатсионӣ, аз он ҷумла мазмуни мухтасари бобҳои диссертасия дарҷ ёфтаанд. Мазмуни автореферат ва интишороти муаллиф нуқтаҳои асосӣ ва хулосаҳои пешниҳодшудаи диссертасияро инъикос мекунанд. Дар автореферат натиҷаҳои асосии таҳқиқот дарҷ ёфтаанд. Диссертасия ягонагии дохилӣ дошта, усулҳое, ки дар ҷараёни таҳқиқоти илмӣ истифода шудаанд, ҷанбаҳои мусбати рисолаи илмиро ташкил медиҳанд. Натиҷаҳои таҳқиқот минбаъд дар таҳқиқотҳои илмии танзими ҳуқуқии савдои фосилавии мол ва хизматрасонӣ истифода шуда метавонанд.

Натиҷаҳои бадастовардаи муаллиф аз ҷиҳати назариявӣ ба рушди институти савдои фосилавии мол ва хизматрасонӣ мусоидат намуда,

омили такмили яке аз падидаҳои муҳимми илми ҳуқуқи маданӣ ва ҳуқуқи соҳибкорӣ мегарданд. Хулоса, пешниҳод ва дастовардҳои муаллиф барои такмили қонунгузорӣ, фаъолияти мақомоти дахлдори давлатӣ ва рушди соҳа заминаи мусоиде ба шумор меравад. Зимнан, онҳо метавонанд ҳангоми таҳия ва татбиқи барнома, стратегия ва концепсияҳои давлатӣ истифода шаванд. Маводи диссертатсия метавонад ҳамчун асоси илмӣ барои таҳқиқоти минбаъдаи соҳаи ҳуқуқи маданӣ, ҳуқуқи соҳибкорӣ, барои тадриси фанҳои таълимии ҳуқуқи маданӣ, ҳуқуқи соҳибкорӣ, курсҳои махсус дар факултетҳои ҳуқуқшиносии муассисаҳои таҳсилоти олии касбии Ҷумҳурии Тоҷикистон, инчунин, ҳангоми иҷрои корҳои мустақилона, навиштани рисолаҳои дипломӣ, рисолаҳои магистрӣ ва диссертатсияҳо ба таври васеъ истифода гардад.

Ҳамзамон бояд ёдовар шуд, ки диссертатсия бо забони тоҷикӣ ва дар сатҳи баланд таҳия гардида, қадами бузурге дар роҳи ба забони илм табдил додани забони тоҷикӣ дар бахши илми ҳуқуқшиносӣ мебошад.

Нуктаҳои илмӣ, натиҷаҳои таҳқиқоти илмӣ ва хулосаҳои диссертатсия дар мақолаҳо, аз он ҷумла дар нашрияҳои тақризшавандаи феҳристи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти ҶТ, инчунин, дар мақолаҳои илмӣ, ки рӯйхати онҳо дар диссертатсия ва автореферати диссертатсия дарҷ ёфтаанд, интишор шудаанд. Онҳо дар шакли маъруза дар конференсияҳои илмиву амалии гуногуни ҷумҳуриявӣ ва байналмилалӣ пешкаш шудаанд. Нашрияҳои, ки дар онҳо таҳқиқоти диссертатсионӣ интишор шудаанд дар диссертатсия, аз ҷумла дар хулосаи он, инчунин, дар автореферат дарҷ гардидаанд.

Мутобиқати диссертатсия аз рӯйи мазмун ва шакли таҳия ба талаботи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон. Бо назардошти андешаҳои зикршуда чунин мешуморам,

ки диссертатсияи Майнусова Зарнигор Маҳмудовна дар мавзӯи «Танзими ҳуқуқии савдои фосилавии мол ва хизматрасонӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон», кори мустақим ва илман анҷомёфта ба ҳисоб рафта, навгонии илмиро дарбар мегирад. Мазмун ва муҳтавои диссертатсия ба бандҳои 31, 33, 34, 35-и “Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ”, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, таҳти №267 тасдиқ гардидааст, мувофиқ буда, муаллифи он ба дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯи ихтисоси 12.00.03 - Ҳуқуқи граждани, ҳуқуқи соҳибкорӣ, ҳуқуқи оилавӣ, ҳуқуқи байналмилалӣ хусусӣ сазовор мебошад.

Муқарризи расмӣ:

дотсенти кафедраи ҳуқуқи граждании

факултети ҳуқуқшиносии Донишгоҳи

(Славянии) Россия ва Тоҷикистон,

номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ

Сидиков Д.А.

734000, Ҷумҳурии Тоҷикистон, ш.Душанбе, Донишгоҳи (Славянии) Россия ва Тоҷикистон, кўчаи. М.Турсунзода, 30, Телефон: (992) 37 221-35-50, Факс: (992) 37 221-35-50, Почтаи электронӣ: p.rektora@mail.ru

Имзои Д.А.Сидиковро тасдиқ мекунам:

Сардори раёсати кадрҳои Донишгоҳи

(Славянии) Россия ва Тоҷикистон

Раҳимов А.А.

19.02.24